

Breu anecdotari antixueta

FRANCESC RIERA I MONTSERRAT

INSULTS I BREGUES

Fa temps vaig publicar un treball de poques pàgines sobre "La paraula "Xueta" com insult greu" i les males conseqüències que el temible dicteri ocasionava al qui al proferia inconsideradament¹.

De llavors ençà, he trobat dos casos més de famílies que, quan se sentiren titllar de "xuetes", reaccionaren apel·lant a la justícia, a fi de ser venjades de l'ultratge que havien hagut de patir per part de veïns o coneguts que mantenien contra ells una actitud inamistosa o declaradament hostil.

El primer cas va succeir a Binissalem l'any 1774, i de la lectura de la Sentència (és l'únic document que ens queda) es dedueix que un tal Bernat Bauçà va presentar, davant la Reial Audiència, demanda de causa original "contra las personas de Pedro Antonio Villalonga, que se halla preso en las Reales Cárceles de esta Ciudad, y Francisca Villalonga, que se halla arrestada en su casa, sobre haber dicho a Gabriel Bauçà, hijo del querellante, xulleta y demás que resulta en autos".

El veredicté fou que els Villanlonga, que eren nét i àvia respectivament, (el primer menor d'edat) havien "de honrar a estilo de Sala, en el Ayuntamiento de la villa de Binisalem a Gabriel Bauçà, a presencia del mismo Ayuntamiento" i per afegitó, se'ls condemnava a quatre anys de desterro fora Mallorca, pena que podia ser redimida pagant una multa de 300 lliures.

El 13 d'agost d'aquell any, els reus, en presència dels Regidors del consistori binissalemer reunits en sessió especial, "dijeron unánimes y conformes que no tienen ni han tenido jamás a Gabriel Bauçà, soltero,

¹ Cf B.S.A.L. (1985) 839. Tom XLI pàgs. 403-406.

hijo de Bernanrdo, por xulleta; antes bien lo veneran y tiene por gente honrada y de estimación, y como tal lo tienen, y prometieron que en caso que algún otro dudase o pretendiese lo contrario, se obligaron a defenderlo, así en juicio como fuera de él².

L'altre cas és molt més tardà, i hi intervingueren els Batles Reials de Sóller i Banyalbufar. Era l'any 1803. Fou així: Antoni Barceló, majoral de Son Bunyola, va presentar querella davant el Batle d'Esporles contra Llorenç Picornell i d'altres "por haber esparcido algunas voces contra el honor y buena fama del mismo, afirmando que era chulleta y aparentado con gente de igual nota". Es féu la informació consegüent, de la qual resultà que un dels implicats en la infàmia era un tal Antoni Mayol, de Sóller, i l'altre era una tal Antònia Aina Ripoll, de Banyalbufar, i acusada de ser l'autora de la calúmnia. Quan tots aquests foren cridats a capítol el 6 de juny de 1803, el Picornell i la Ripoll declaren haver sentit dir a Pere A. Mayol "que la gente de Son Buñola no venía de muy buena cepa, y que esto se necesitaba saber algunas veces..." El 12 de juliol, la Ripoll reiterava la seva acusació contra Mayol, dient: "que ha expresado en distintas ocasiones y a presencia de varias personas que la gente de Son Buñola no venían de buena cepa". El 9 d'agost, Francesc i Miquel Tomàs, pare i fill, eren concordes a afirmar que el que havia dit la Ripoll era ben cert: i llavors es pesentà un altre testimoni de càrrec, Jaume Ramon Picornell, que va declarar que Mayol li havia desaconsellat el seu futur casament amb Aina Barceló, de Son Buñola: "porque si te casas con ella comerás xulla toda tu vida". Encara que Mayol es va mantenir sempre davant el jutge en actitud renitent, el 7 de març de 1804 va ser publicada la Sentència en la qual Antònia Aina Ripoll era multada en 5 lliures i "que se abstenga de semejantes difames al de que se trata en esta causa, pena de ser los dos castigados con el rigor que corresponda³".

UN XUETA ENS CONTA LES PERIPÈCIES DEL SEU DESTERRO

Antoni Aguiló i Pinya, per intrigues dels xuetes, va ser desterrat a Cartagena una temporadeta. Aguiló, que era fort de morro, s'havia ficat entre cella i cella aconseguir que els xuetes anassin a la guerra contra França (1793-1795). Els del Carrer contraatacaren amb gran habilitat i no pararen fins a tenir-lo exiliat a Cartagena. Cal dir, per a l'intel·ligència del document que segueix, que Aguiló havia proposat a Godoy l'allistament dels seus germans de raça i que havia rebut un Comunicat de la Cort, amb data del 31 de maig de 1795, per el qual se li feia saber que

² A.R.M. Real Audiencia C.R. Llig. XX n° 25.

³ A.R.M. Real Audiencia C.R. Llig. XX n° 25.

les seves ofertes havien estat acceptades "y que para ello trate con v.m. el Ministro de Marina u otro comisionado... sobre los medios que fuesen más convenientes para su pronta ejecución, esperando que v.m. corresponderá a lo ofrecido en el desempeño de ese cargo, cuyo servicio es muy grato a S.M." La rèplica dels xuetes als tripijocs d'Aguiló va ser la que ja sabem.

Un cop arribat a Cartagena, Aguiló escrivia un llarg Memorial a Godoy en què li relatava fil per randa els disguts que li havien ocasionats els seus entusiasmes patriòtics, i deia que el primer que se li havia oposat era el Capità General de Mallorca "patrosinándoles (sic) [als xuetes] a cara descubierta", invalidant així les ordres de Madrid. Després, una R.O. del 7 de setembre urgia de bell nou el compliment de la del 31 de maig anterior, i en virtut d'això "se llamaron a todos los individuos de toda la Isla por edictos y ninguno de ellos compareció a alistarse voluntariamente... haciendo el sordo a la piedad que les mostró el Soberano, que debía animarles y encenderles su corazón en su servicio, pero como su intento no sea otro que el de vivir con descanso, sin fatiga de trabajo alguno... y sólo estos individuos han gozado de la mayor tranquilidad y conveniencias en las mayores turbulencias, siendo en nada útiles al Estado y a la Patria y ser su polilla para engordar con los sudores de los otros", i com que molt d'ells eren gent de cabal, "lo expenden para evadirse de las cargas que no les acomodan... que sería mejor lo expediesen en ayuda de la Corona..." Aguiló continua escrivint que els seus afanys de servir el Rei "le han causado los mayores desasosiegos por verse perseguido en gran manera de todos ellos (dels xuetes) y aun de su misma sangre, abandonando todas sus conveniencias y vivienda por haber querido ser real a su Rey y Señor... y no habiendo querido condescender a sus ruegos y halagos para que por su parte, no instase para ello teniendo alistados ya a todos los individuos de toda la Isla", de la qual cosa calcula que uns 400, entre els 13 i els 48 anys, serien aptes per al servei. Però el sotrac gros va arribar quan Aguiló, el 12 d'aquell mes, va ser cridat a comparèixer, "por la mañana bien temprano", específica, davant l'inspector de Matrícules D. Joaquín de Sierra "que lo remitió (a Cartagena) con dos alcaldes de barrio de la Marina y dos soldados del navío nombrado *El Astuto* sin tener causa para ello... pues incautamente lo tomó a la hora de haber dado ya el navío la 2ª pieza de leva, con el objeto que no pudiese practicar diligencia ni recurso alguno como le competía, y sin poder despedirse de su amada, pobre y afligida esposa e hijos, ni sin tener lugar a proveerse de ropa y dineros para socorrerse en sus necesidades, dejando desamparada su casa y familia... y sin tener la mira a que el Exponente tiene una pierna tres veces rompida (sic) que le imposibilita cualquier trabajo corporal... sí, es tanto su pesar de lo acaecido cual debe haber sido la alegría de sus hermanos de la Calle que habrán tenido en haber logrado su expatriación". Aguiló clou el Memorial preguntant Godoy que vulgui assabentar el Rei de tot el que ha succeït i demana la gràcia

de poder retornar a Mallorca. La data del document és del 25 de desembre de 1795⁴.

ELS REGIDORS DE LA SALA, INFLEXIBLES COM SEMPRE

Entre els Regidors de la Sala, des de molts d'anys enrera, l'afer dels xuetes els preocupava força⁵. A la sessió del 7 de gener de 1788 ja hi havia hagut queixes contra l'Agent de la Ciutat de Madrid, Juan Antonio Martínez, perquè en el Papel en Derecho que aquest havia presentat al Consell de Castella per impugnar la pretensió dels xuetes de ser considerats en tot iguals als altres mallorquins, segons el parer dels Regidors Martínez no havia estat a l'alçada que s'esperava d'ell: "se reconoce que no están extendidos (en el Papel en Derecho) los puntos principales de defensa que el Abogado Perpetuo de este Reino (Miquel Gaietà Soler) dejó al mencionado Agente en conformidad de las Providencias de este Ayuntamiento; bajo cuyo concepto, e importando mucho a la felicidad de estos naturales que no se omita circunstancia que pueda contribuir a poner en claro la justicia que les asiste para oponerse a la solicitud de los mencionados descendientes de estirpe hebrea dirigida a causar la total ruina de los de limpia sangre..." s'ordenava a Martínez redactar un nou document "por convenir así a los Derechos del Reino, quien de otro modo quedaría totalmente indefenso en un negocio cuyo interés no puede ser mayor⁶".

Deu anys després, l'Ajuntament, insatisfet dels serveis de Martínez, l'exonerava del càrrec d'Apoderat a Madrid i, per substituir-lo nomenà Miquel Amer⁷.

El 21 de març de 1795, Amer, des de Madrid, escrivia a l'Ajuntament sobre afers del Regiment Provincial, i comunicava que el Consell havia examinat la Representació de la Ciutat del 9 de setembre de 1794⁸ y particularmente el punto 3º que habla de los Individuos de la Calle, y por

⁴ He de manifestar que, si bé tenc fotocopiats el document ara transcrit en part, he perdut la fitxa on constava la sigla de la seva preecedencia; cosa que sento moltíssim. Per a conèixer més dades sobre les embrolles d'Antoni Aguiló en aquell període cf. Francesc Riera Montserrat *Els xuetes i la guerra contra França del 1793 al 1795* "Randa" n° 7 (1978) pàgs. 31-37. També del mateix autor: *Algunes notícies inèdites sobre la qüestió xueta en el segle XVIII* B.S.A.L. 39 (1982) pàgs. 194-195.

⁵ Cf Francesc Riera Montserrat op. cit. en la nota anterior. *Reivindicación de los judíos mallorquines. Documentos para su estudio*. Edición de Lorenzo Pérez Martínez, pags. 63-83 i 91-131; també del mateix llibre la *Introducció* de Francesc Riera pàgs. XIII-XXVII.

⁶ A.M.P. "Actas Ayuntamiento Palma, año 1788" n° 37, folis 4-5.

⁷ A.M.P. Llig. 576 n° I

⁸ Es refereix a una Representació de l'Ajuntament en què s'havia recomanat al Rei d'enrolar xuetes en qualitat de "gente menos útil" per cobrir baixes a la Marina. A.M.P. "Libro de Actas de 1794" foli 383.

fin ha acordado hacer consulta a S.M., que me han asegurado es favorable a la Ciudad; entretanto la adelanto esta noticia para su satisfacción, porque espero lo sea también la resolución⁹". El 20 d'abril altra missiva d'Amer: "De lo que espero favorables resultas es de la del setiembre del año pasado, que está al Rey la consulta que ha hecho el Supremo Consejo de Guerra, y me aseguran que ha tenido bien presentes todos los puntos sobre los Individuos de la Calle, y esto podría ser de mucho alivio a la Isla¹⁰". El 8 d'agost, Amer avisava: "Aún no se ha resuelto la consulta sobre los de la Calle, que está arriba para su determinación, y este negocio tengo seguridad que ha de salir bien¹¹". El 28 d'octubre, Amer comunica que el dissabte vinent s'ha de veure la causa dels xuetes, i el 31 del mateix mes, escriu que el Consell de Guerra demanarà informe al Capità General, i recomana que l'Ajuntament faci via a facilitar-lo "para que quede este asunto resuelto para siempre (!)¹²".

El 7 d'abril de 1799, el Capità General envià una Orde a l'Ajuntament sobre fer un allistament de cada barri en què constassin els noms de tots els homes aptes per manejar una arma, compresos entre els 16 i els 50 anys, exceptuats els següents: "los Militares, Matriculados, Ordenados (*in sacris*), los Individuos de la Calle, Cortantes, Horneros...¹³" Com es pot advertir es tenia prou esment a eliminar els xuetes de tot el que pogués significar una mínima viabilitat d'integració.

EL CENS DELS XUETES DE PALMA DE 1795

El 9 de noviembre de 1795, D. Joaquín de Sierra, inspector de Matrículas, feia arribar a D. Manuel Antonio de Denia, alcalde major de Palma, el text següent: "Necesitando tomar conocimiento de los nombres y apellidos de varios individuos llamados de la Calle de esta Ciudad (como encargado por R.O. del 31 de mayo último para el alistamiento de los mismos)¹⁴ en seguimiento de lo que previene el Excmo. Sr. Capitán General de esta Isla, con su Oficio del día de hoy, asegurándome que en la Causa del Ayuntamiento de esta Ciudad existen los Alistamientos formados recientemente en general y en particular; a cuyo fin me ha prevenido enviare a v.m. mis Comisionados para que les franqueen dichos alistamientos y les den los nombres y apellidos que necesitaren, comisio-

⁹ A.M.P. Llig. 576 n° V.

¹⁰ *ibid.*

¹¹ *ibid.*

¹² *ibid.*

¹³ A.M.P. Llig. XXVII n° 2050

¹⁴ Era la Reial Orde que Antoni Aguiló havia rebut de Madrid en la data assenyalada, cf. la nota n° 4.

nando para ello al Dr. D. Ignacio Frau y Ribera con intervención de Antonio Aguiló y Piña¹⁵.

En efecte, el Cens de què parla Sierra s'havia fet per parròquies pel juny d'aquell any, anotant, en cada casa de xuetes, si els seus habitants eren casats, viudos o solters; a més del nombre de fills des dels 12 anys fins als 15, i dels 15 fins als 48; també hi inclogueren les filles.

Els 19 i 20 de juny, els Comissionats censaren la demarcació de Santa Eulàlia amb aquests resultats: "Barrio de la Platería a la izquierda, entrando por la plaza (de Santa Eulàlia), 72 casas de xuetes." Entrant per la Pescateria per el carrer dels Buñols, a la esquerra, seguint dins tots els carrerons y per el del Rey, fins axir a la Argentaria, y luego tornant per la dreta fins a la mateixa Pescateria": 63 cases de xuetes. "Dicho día por la tarde, empezando por la derecha de la Platería y siguiendo arriba hasta San Cristóbal de la Bolsería, inclusa la calle den Casola": 48 cases de xuetes, "siguiendo desde San Cristóbal al de la Bolsería, bajando por la derecha hasta la casa de Laudes": 18 cases de xuetes. "Vidriera, empezando desde la Carnicería": 10 cases de xuetes. "Calle del Marqués de Vivot": 1 casa, però al palau del marquès hi habitava un Onofre Fuster, criat d'aquell senyor. "Isleta frente casa de Trobat": 5 cases de xuetes. "Isleta del carrer dels Paners": 5 cases de xuetes. "Zapatería": 2 cases de xuetes.

"Día 22 de junio dicho año, siendo las cinco de la tarde, se prosiguió la diligencia del alistamiento por lo tocante a la parroquia de San Nicolás, empezando por frente de la calle dels Paners": 62 cases de xuetes, sense que es detallin carrers. A la parròquia de Sant Miquel; 5 cases de xuetes, sense cap altra indicació. A pesar que el Cens sigui incomplet en molt d'aspectes és mereixedor d'un estudi més acurat que aquest.

¹⁵ A.D.M. - M.S.L. 382. L'encapçalament de l'escrit diu així: "Padrón de todos los individuos de la Calle, vulgo *xuyetas*, existentes en la prte. Ciudad". La mala voluntat d'Aguiló envers els de la seva nissaga, i la seva cabòria a enviar-los al front de batalla, sembla patològica. Recordem que els xuetes neutralitzaren les maquinacions d'Aguiló quan aconseguiren el seu desterro a Cartagena. Però Aguiló mai no escarmentà, car l'1e de març de 1809, durant la guerra contra la invasió napoleònica, dirigí un Memorial a la Junta Central, que era la que coordinava la resistència a l'agressió francesa, oferint-se altra vegada per reclutar xuetes per a l'exèrcit. A.R.M. "Micelánea Pascual" Vol. II pàg. 321.